

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בהידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

כרשת תולדת תשע"ב

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

גליין קס"ח שנת שישה

דבר תורה

"ויעש גם הוא מטעמים ויבא לאביו ויאמר לאביו יקם אבי ויאכל מציד בְּנוּ בְּעֶבֶר תִּבְרַכְנִי נִפְשָׁךְ". בראשית כ"ז ל"א.

חז"ל ורבותינו הראשונים האריכו לפרש את החילוקים שיש בין דברי יעקב ליצחק אביו, לבין דברי עשו הרשע ליצחק אביו, למרות מה שהפליגו בכבוד שכיבד עשו הרשע את אביו, שלא היה בריה בעולם שכיבד את אבותיו כמותו, כדאיתא בדב"ר (א' ט"ו) ובזה"ק (ח"א קמ"ו ב') ועוד.

כשנתבונן נראה חילוק נוסף ביניהם, כאשר יעקב בא לאביו, הוא אומר לו (שם י"ט), "...קום נא שְׂבָה וְאֶקְלָה מִצִּידִי בְּעֶבֶר תִּבְרַכְנִי נִפְשָׁךְ", שאביו יקום וישב לאכול (שהרי יצחק שכב במיטתו), ואילו עשו הרשע אומר לאביו, "...קם אבי ויאכל מציד בְּנוּ בְּעֶבֶר תִּבְרַכְנִי נִפְשָׁךְ", שיקום ויאכל בעמידה. ודבריו אלו טעונים הבנה, איך יתכן שעשו הרשע שהצטיין במצות כיבוד אב, יאמר לאביו לקום ולאכל בעמידה.

עוד צריך להבין, שמפורש בפסוקים שעשו הרשע נכנס לבית יצחק בדיוק כשיעקב יצא (וע"ע בב"ר ס"ז ב'), והיה זה סמוך לעת בו סיים יעקב לאכול את השולחן ערוך של ליל הסדר (ע"פ תרגום יונתן שם א'), נמצא שכאשר עשו הרשע נכנס, יצחק היה ישוב במקומו, ומה אומר לו עשו הרשע שיקום.

בסוף מסכת סופרים (פ' כ"א ה"ט) איתא, "עוג הוא אליעזר... ופעם אחת גער בו ומיראתו נפל ממנו שינו, ונטלו אברהם אבינו ועשאו מטות שהן של שן והיה ישן שם. ור"א כסא עשאו וישב בו כל ימיו...". והקשה הגר"ח קניבסקי שליט"א, הרי אליעזר היה עבד כנעני, והדין הוא, שאם הפיל את שינו יוצא לחרות, ואברהם אבינו קיים את כל התורה, א"כ היאך הותר לאברהם ליטול את השן לעצמו, הרי בדין הוא של אליעזר ולא של אברהם.

הנה בקידושין כ"ד ב' נחלקו בדין עבד כנעני היוצא בשן ועין, אם הוא צריך גט שחרור או לאו, לר"ע ור"א צריך גט שחרור, ואילו לר"מ אין צריך גט שחרור, וקיימ"ל להלכה כר"ע ור"א שצריך גט שחרור, וא"כ, לשיטתם, היות ועדיין צריך גט שחרור, נמצא שהשן שייכת לאדון, ועל כן יכל אברהם אבינו להשתמש בה, אבל לדעת ר"מ, שאינו צריך גט שחרור, הרי האבן שייכת לעבד, וא"כ צ"ב היאך יכל אברהם אבינו להשתמש בשן.

איתא בב"ר ס"א א', "...אר"ש, אב לא למדו, ורב לא היה לו, ומהיכן למד [אברהם] את התורה, אלא זימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמין שני רבנים, והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה...", וביאר רבי צדוק הכהן (ב'תקנת השבים, פ"ו ד"ה זוהו סוד, ובפרי צדיק דברים אות ד'), בשם האריז"ל, שהכוונה על זרעו, שלמד את התורה מכח זרעו שהם היו רבנו והיו בקרבו, ובה הצליח עשו הרשע לרמות את יצחק, שהרי בקרבו היה איזה ניצוץ של שורש מרבי מאיר שיצא ממנו, שר"מ היה גר אדומי, ומחמת ניצוצות אלו המאירים של רבי מאיר, חפץ יצחק אבינו לברך את עשו הרשע, כי סבר שתורת עשו היא זו המאירה, ולא ידע שהדברים מגיעים לרבי מאיר שנתגייר, וזהו ה'ציד בפיו' שעשו הרשע צד את יצחק אבינו, ב'פיו', בתורה שבעל פה, שרבי מאיר הוא עיקרה, ד'סתם משנה רבי מאיר היא'.

כשנתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, כמפורש בקרא (שם כ"ה ה'), כלל בזה גם את כסאו שעשה מאותו השן שנפל לעוג, שבו ישב כל ימי חייו, ומסתבר שסוף יצחק ישב בו, נמצא, שכאשר עשו הרשע נכנס ליצחק עם הציד, ישב יצחק בכסא מיוחד זה, ולא היה בכך כל פקפוק, דהרי קיימ"ל כר"ע ור"א שהשן שייך לאדון, וכפי שביארנו.

כשעשו הרשע נכנס ליצחק אביו בכדי לקבל את הברכות, חשב שסופו לקבל את התורה (ע"י רמב"ן), וזאת בזכות ר"מ שיצא ממנו, א"כ נמצא שעיקר התורה היא תורתו של ר"מ, והלכה כמותו, ואשר על כן נמצא שהשן שייכת לאליעזר ולא לאברהם, שהרי לר"מ המפיל שן עבדו יוצא לחרות ואינו צריך גט שחרור, על כן אומר עשו הרשע לאביו, 'יקום אבי', אם אתה רוצה לברכני ובזכות זאת אקבל את התורה, אתה לא יכול לשבת על כסא זה שלשיטת ר"מ הוא שייך לאליעזר.

מענינא דירחא

מולד חודש כסלו
ליל שבת קודש
בשעה 6:36.16

איזה דבר נהגו להזכיר ב'קידוש לבנה', למרות שלכאורה אין זה שייך אלא ל'קידוש החודש'.

כתב חידה

הגעתי ממקום מקולל,
שעליו לא גזרו כחלל.

משנה הייתי לצדיק שנענש,
ועלי התפלל הצדיק הנקדש.

על האחד ממני ראה,
שרצה אף את הכלה.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת: הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזה בפרשה או בפרש"י

חילוקא דרבנן

כתיב (בראשית כ"ו כ"ח), "...תהי נא אלה בינותינו, בינינו ובינך ונכרתה ברית עמך".

ע"י סנהדרין ס"ג ב', "דאמר אבוא דשמואל, אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים", שמה יתחייב לו שבועה, ונשבע בעבודת כוכבים ומזלות שלו, והתורה אמרה, לא ישמע על פיד". וא"כ איך יצחק אבינו עשה עם אבימלך ברית ע"י שבועה.

וצריך ביאור!!!

בין חידות

איזה 'מנהג' ממנהגי
'ראש השנה', מקורו
מברכות יצחק אבינו.

מעשה רב

בשיעורו השבועי של רב הקהילה, בה עורר הרב את בני עדתו במאמר חז"ל שלא לעשות את התורה קדרום לחפור בה, תוך שהוא מבאר את הדברים מפי סופרים וספרים, שכל אלו שפרנסתם היא סביב התורה ולומדיה, עליהם לזהר שלא יעשו מלאכתם לשם פרנסה גרידא, אלא יש להם לכון שמלאכתם היא לשם שמים.

כשמעו ראובן את דברי הרב, נדהם לשמוע שיש לכאורה שאלה קשה על כל עיסוקו, שבו הוא מתפרנס ממכירת 'ספרי קודש', שאם כוונתו רק לשם הפרנסה, הרי שהוא עושה דבר שאינו הגון, ואם חפץ להמשיך במלאכתו, התנאי קודם למעשה הוא, שיכוין בכל מלאכתו שהיא רק 'להגדיל תורה ולהאדירה'. כשיספר ראובן את חששותיו בפני שמעון, השיבו האחרון, שכמדומה שלא כווננו חז"ל לאלו הסוחרים בספרי קודש, כי אם ללומדים ובכללם גם למחברי הספרים, שלא יכתבו את ספריהם רק על דעת להתפרנס, ואילו המדפיסים ומוכרי הספרים, לכאורה אינם עוסקים בתורה, כך שאין כל מקום לומר עליהם שהם עושים את התורה קדרום לחפור בה.

לעומתו טען ראובן, שהיות ובפועל על ידי הדפסת הספרים ומכירתם, ובודאי בחומשים ומשניות, גמרות ומדרשים, ראשונים ואחרונים, מסייעים ללומדי התורה ועמליה, וא"כ נחשבים אף הם כעוסקים במצות תלמוד תורה, ולכאורה עליהם לזהר לעשות מלאכתן לשם שמים.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

מענינא דסדרא

"אין קיום הגט אלא בחותמיו" (גיטין כ"ב ב').
היכן יש מקור לדין זה ע"פ פרשתינו.

© כל הזכויות שמורות ל'איחוד בחידוד' ולרבנים הנותבים - ארץ ישראל

אשכול דבר

אין להכריע בשום פנים ואופן על פי הכתוב כאן הלכה למעשה

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, בהלויות אדם גדול שונתתפו שם רבנות בית ישראל, ושהגיעו לצומת שיוצאים לחרות בקבצים, המשיכו חלק מהמלוים עם 'ארון הקודש' ברחוב אחד וחלק ברחוב השני, האם מדין מצות ליה יש לילך ברחוב בו נושאים את ארון הקודש, או שגם אותם ההולכים ברחוב המקביל מקיימים מצות הלויה.

[א] בחגיגה י"ד ב' איתא, "...וכנסאמרו הדברים לפני ר' יהושע, היה הוא ר' יוסי הכהן מהלכים בדרך, אמרו אף אנו נדרוש במעשה מרכבה, פתח ר' יודן ... והיו מלאכי המשרת שמתקבצין ובאין לשמוע, כבני אדם שמתקבצין ובאין לראות בזמזומי חתן וכלה". צ"ב מדוע לא השוו אדם שמתקבצין ובאין לשמוע ד"ת, ואולי, משום שמלאכים אינם מצווין ללמדו, ואינם נחשבים כשומעם בעצם השיעור, אלא הוא רק קדר של 'באין לראות', ולכן דימה הש"ס ל"ב"א שמתקבצין ובאין לראות בזמזומי חתן וכלה", ומ"מ עצם ביאתם נותר חשיבות לזה. שהיה לא בכדי הוא המלאכים, רק, רק לחשיבות הענין, וכן ב"א שמתקבצין לראות, הוא משום שנותנים חשיבות לענין זה.

בדומה לזה ראה בפרוש הרא"ש לנדרים כ"ג א', "שהיו מתקבצים [האנשים] לשמוע הדרשה [בזמן הרגל], ואף הנשים היו נהוגות מצעה לבוא שמה, לראות בכבודו של תורה", וצ"ב, וגם המצוה בזה, וי"ל שהוא ענין של ברוב עם הדרת מלך, ששייך זה בכל ריבוי עם, אפילו נשים שאינן מבינות הדרשה (עי' פרשי' ברכות ו' ב' ד"ה אגרא, וקדושין פ"א א' ד"ה גולפי). ויש ללמוד מזה, שבעצם ההתנסכות לכבוד המצוה, כבר יש קיום מוצה.

[ב] ועי' ברכות י"ט ב', "ת"ר שורה הרואה וכו' ר"י אומר הבאים ממדת האבול פטורים, מחמת עצמן יחיבים", פרשי"י, מחמת עצמן, ולא מחמת כבודו של אלו, כלהם, אלא לראות את המאורץ, לכו"ו משמע מזה, דאל"פ שבעצם הוא יש ריבוי עם, אין זה מחשיבים לחלק מהמשתתפים במצוה. אמנם זה מבורא, שכבאשו מחמת האבל, בעצם מציאותם שיש כבר מצות כבוד המת. כאן א"י בברכות י"ח א', דהרואה את המת ואינו מלווה עובר משום לועג לרש, משמע דאין זה מספיק כמו שיוצא לכבודו, אלא גם צריך ללוותו. עוד מצונו בחבבותו ע"ב א', "סדרפ ספדניה, דקבר קברוניה, ידיל ידלוניה, דלואי ילווניה, דטען יטעוניה", ומנו כאן ח"ל המשנה דברים, של אחד מהם פבני עצמו הוא מצות כבוד למת, 'הספד' קבורה', 'הרמת קול בכי', 'הלויה', 'נשיאת המיטה', הרי שיש כמה ענינים על כבוד.

ונראה שענין הכבוד של ליהוה ודאי שייך גם במי שהולך לפני המיטה וכדא' בסנהדרין כ"א א', "ת"ר מקום שנתנו שם לצאת אחר המיטה יוצאות, לפני המיטה יוצאת, ר' יהודה אומר, לעולם נשים לפני המיטה יוצאות", וגם פשוטות מתני' בברכות ז"ז ב' מבואר כן, כדתנין, 'נושאי המטה... את שלפני המטה ואת שלפני האמה', פרשי"י, "את שלפני המטה", שיתעסקו גם בשלפני המטה האשכ"ז, הרי שכן דרך הלויה, שיש ההולכים לפניו, ויש ההולכים מלאחריו. והוגאם לא מצוינו בכבוד המלוים, כדא' בברכות נ"ח א', שקודם שבא מלך, עוברים כמה גדוים לפניו דרך כבוד, וכמ"כ אותם שממתינים לבואה של המיטה, עצם ההמתנה הוא דרך כבוד, כעין שיוצאים לקראת מלכים (עי' ברכות שם), אבל אי להביא מזה ראה ששכחתיך בדרך אחרת, שאין שם המיטה כלל, שהיה מקיים בה מצות ליהוה.

[ג] והנה בברכות י"ב ב' איתא, "קברו את המת חזרו, ולפניהם ב' דרכים, אחת טהורה ואחת טמאה וישש בה קבר – רש"י], בא [האבל] טהורה, באין עמו טהורה, באין טמאה, באין עמו טמאה, מקום כבודו, והנה התם ודאי מביין דב' הדרכים מביאילים לאותו משום, ואף אם לא ילכו עמו, האם מבורא שהוא שיהיה הטומאה [ומיירי בטומאת בית הפרס דבונן, כדתרמגה ו' אבא בגמ' א"כ אין באי הליכתם עמו משום ביוון לבבלי, כי לא משום שאין לומר לוותו ועשין כן, ועוד שמגיעו לבית ניתמיהו]. הנה מבואר בסוגיא זו, דאף אם ילכו המלוים בדרך קרובה

ומקבילים, מ"מ ודאי לא היה נחשב זה שהולכים באותו דרך לאותו מקום, גם אם בדעתם לנחמם אח"כ, דמ"מ אין זה ניכר שהוא לכבודו, ובפרט שמשאירים אותו לילך ביחידות.

אכן גביד"ל יתכן שרוב מאחוריהם ומלפניהם יש ציבור כזה גדול שכל עת עוברים ברחוב המקביל, עדיין מחוברים הם עם ציבור המלוים, שפיר נקרא שגם הם בלויה עצמה. שיכר בזה שהוא ציבור לכבודו, אלא שזה כמו שיש מי שהולך משם אחר המיטה, ויש מי שהולך בצידו, וכן מי שמחמת דוחק הולך בצדדים, וה"נ שמחמת ההמון לו רואה היכן מצאת המיטה, אבל ע"פ מחובר הוא עם ההמון, ודומיא אשכחון בפ"י דברכות מ"ח, דבזמן שמקצתן רואין אלו את אלו, הרי אלו מצטרפין לצימון.

ש"ר ביו"ט אומ"ל (לרבי יוסף האן זצ"ל), עמ' 326, שכתב, "שהלוכין ללות את המת, נראה בעיני, דלא יאות עבדי אותם העומדים לפני המטה, וממתינים עד בוא המטה להעביר אותה על פניהם, ואח"כ ההולכים אחריה, רק לילכו כשהולך באופן שהיה אחורי המטה תיכף יציאתה מן הבית, וטעמא דמסתבר הוא".

ויש לזה נ"מ לדניא, שכל שנקרא שמלוה את המיטה, פטור הוא מן התפילה, ואף אם עבר מן תפילה לע"ז, אין צריך להשלים בתפילה הסמוכה, כיון דבשעת חובתו היה פטור מן הדיו, כמ"ש המ"ב בסימן ק"ו סק"ג.

[ד] ואגב דאירינן באלו הדברים, אמרתי להעיר, דהנה המנהג הוא, שמי שרובה לשוב לדרך, ממתין עד שאחרון המלוים עובר ממנגד פניו, ואינו רואהו [ומצאית בלקט יושר' (י"ד עמ' 88), ששעני על רבו ה'תורתם תדוש', ו'חורני כשעשה ליה למת, עמד עד שאינו יכול לראות המטה יש מת', וכנראה שכן היה המנהג, ומזה נשתרש מה שנוהגין שמתמיינים עד שכל המלוים עוברים, וע"פ].

וכנתב זהו דאף כשהוא בעת שמלך, דאם יוצא ומניח השאר, נראה כמו שלא איכפ"ל ממצותן, אל"פ שאינו חייב ללוות טפי מד' המיטה, אבל שיעמודין שפירסין, אין ענין זה, ואז אי כשראה המיטה, אין לו איסור ללכת, אף שלא ליהו, כיון שאין עוסקין בלויה אז, דנראה שכוין שבשעת ההספד אי אפשר לשער כמה זמן ימשך, ע"כ לא הקפידו גם להמתין עד גמר ההספד", אף שהספד עדיין עומד ומספיד, ואין זה נראה כלולו בכבוד המת, ולא בכבוד הספד, כיון שהוא כאמור דבר שאין לו קצבה, והטירחא לפעמים גדולה, וכיון שהולך ויודיע זה, הוא דומה למש"כ בש"ת חת"ס י"ד סוסי" ש"ז, "בהקום שהחיים יודיעם שם הנגיחם [אצל מתנהגים], ויודיע במיתתם כי כך הוא, ומוחלים על כבודם, הכל מותר".

ואפשר וע"פ לומר, דבדלויות אדם גדול, שמשתתפים אלפים ולרבותו, שיעמ"ס הוא זמן רב עד שחולפים כל המון המלוים, אפשר דאז א"צ להמתין עד שיעברו אחרוני המלוים, הרי גם בהלכות מפורשות שנוהגות להלכות גבא רבא, אפילו כלל מאן דתני, דיש דק דמטפילי לאל שיעור כדא' לכתובות י"ז א', ומ"מ נהגו להקל בזה, וכמו שראיתי תשובה קצרה לע"ז בש"ת 'ודברת בם' ר"ע, מה שהשיב ה"ר דוד פרינטיין שליט"א, "דאגן אין יכולים לעשות כן, דא"כ ביטל כל היום, וא"א לבטל כדון אפילו לענין מי שאינו נכחד תורה, אבל אה"ל, יש ענין לעשות כל מה דאפשר, והיעיקר תלוי בקרובה... וזה שייך לתלמיד אצל רבו, או מי יהיו קרוב ביותר... וכבוד גדול תלמידי לילך אפילו לעיר אחרת בעבור רביהו", ומזכיר שם בס"ד שח"כ אביו זצ"ל בא"מ ר"ח א"כ סי' ע"ג, דאל"ג די ש חייב מדין הנ"ל למי שקרא ושנה, ששים ריבוא, מ"מ בזמנינו, אם די ש צורך, נמנעין מללך, ע"ש מילתא בטעמא, ולפ"ז ל"ש לענין המתנה עד שיעברו אחרוני המלוים דאינו אלא מנהג.

[ה] ובהעמק שאלה' על השאלות ששאלתה י"ד סק"ג) מחדש, ששיעור ליה מ"ב, בר מינן, למדו ח"ל מדין ליה של אורח האמור בסוטה מ"ו א', ולדעתו לכן נתנו ח"ל שיעור ד' אמות לרואה את המת, שילוהו להכפ"ח ד' אמות, בדוסטה שם איתא, "אל המלוה את חברו ד' אמות בעיר אין ינוזק". ולפי דבריו יוצא, דבתלמיד קרבן, דא"י יש עמו, ולרבו במהקד ע"ז פרסותא. ולפי יסוד זה רצה הגאון הגדול בהעמק שאלה, שהכל למד מדין ליה האמור לגבי אורח, הנראה שיש מקור חדש שם שנתנו לענין עד שאחרוני המלוים אינם נראים, שבחוקינו (לדברים כ"א ד' כותב על הפסוק "ועינינו לא ראו", "מכאן למלוה את חברו שצריך לעמוד

אשכול אשכול שהפסדו היליון כל הפסד אשכול

במקומו, עד שיתעלם מעיניו", והוה מקור חדש למנהג הנ"ל, ולא מצאתי שם שחיבא מקור כזה, ע"פ פ"י סידור של הנגב"ל הוא מקור נאמן. ויה"ר שמהרה יקויים הפסוק בשיעיה כ"ה ח', "בלע המות לנצח ומהה ח' אלקים דמעה מעל כל בנימם...", ובה לציון גואל בב"א.

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

בתשובה לשאלה, איך ליישב מש"כ בפסוק (בראשית כ"ד ל"ג), "ויישם לפניו לאכל ויאמר לא אכל עד דא דברתי דבר", עם מה שאמרו בפסחים פ"ו ב', "כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה".

כן הקשה בפרוש רבינו אפרים עה"ת, וכתב "ויאמר לא אוכל עד אם דברתי, דברתי תימה, היך עבר על מ"ש ח"ל", כל מה שיאמר בעה"ב עשה, נ"ל כדי לצאת ידי שמים מיד, ולפטור עצמו מן השבועה". נראה שכוונתו שכוין שהיה מושבע ועומד לקיים את השבועה ששבוע לאא"ג'ה למצוא שיעור לבנו, מוטל עליו להודרו לקיימו, וכל עיכוב הוא איסור, ולדבר איסור אין לעשות מה שאומר בעה"ב.

ובדשם הגאון רבי בנימין דיסקין זצ"ל, אבי המהרי"ל, מובא (בס' 'חידושי מהר"ל דיסקין עה"ת), שכמו בכל דבר מצוה אסור לאכול קודם [כמ"ש בשו"ע אור"ח תר"ב ב' לענין לולב], לכן גם כאן שהיה מוטל עליו לקיים את השבועה, מיד כשתודמן לפניו קיום המצוה, לא יכל לאכול קודם, ובוש"ת בצל החכמה ח"ה סי' קמ"ג, וזה לכיון התיורז זה מדעתו.

והרשב"ם כתב, "עד דא דברתי דבר, אחרי שראה שהסכים הקב"ה על ידו, לא היה לו להתעסק באכילה ושתיה תחילה", וכנראה שהוא ג"כ כעין איסור שיתעבב בחינם. ולכא"ו היה אפשר לומר, דכיון שאליעזר עבד הוא, אינו ככל אדם, שבהיותו עבד משועבד הוא בכל לאוננו, וע"כ קודם שיעושה שליחותו אסור לו להתעסק בשום דבר, ע"כ אמר "לא אוכל עד דא דברתי דבר", ותיכף בתחילת דבריו הקדים לאמור "עבד אברהם אנכי", שבוהי יש התנצלות מספקת מלפני מטרב לאכול קודם שיעור. ש"ר בתוס' השלם כאן, שכתב "עבד אברהם אנכי, לפי הפשט, לפי שאמר לא אוכל עד דא דברתי דבר, שלא יתמחו עליו למה הוא ממנה כ"כ, שלא היה ממתין לדבר עד אחר חילוקו, ולכן אמר עבד אברהם אנכי, ואין לי לעשות כלום לעצמי עד שאעשה מצוה אדוני".

עוד י"ל עפ"י דברי הגאון עזרא כאן, שכתב, "ויח"כ כי יש עבד אברהם אינו נדבק עם דבר האוכל והטעם, כי יש שמאלים אסורים לנו", ומובן שלא יכל לאכול. ובקריני אור' על האב"ע, מביא מהמברבנאל שכתב, "שעבדך כאשר שמו לפניו לאכול, לא רצה לאכול מה שלחם עד שהסכים הנישואין, כדי שם לא יסימנו דבר, יצא מבייתם פתאום, ולא יאכל לחם רשעים". ולכאורה משמע מה, דישקראו רשעים רק אם לא יתירצו לנישואין, והלא כבר מקודם נודע שרשעים הם, כדפרשי"י להלן כ"ה כ', ויע"ע בכה"ח סי' ק"ע סק"ח.

ובגדר נוספת יש לומר, ע"פ דברי הרד"ק שיו"שם לפניו' היה ע"י נודע הבית, ואין זה כמו שבעה"ב שם לפניו. ואינם בנ"א סי' ק"ע סק"ח לא משמע כן, וע"ש בפמ"ג, ואכמ"ל ויישי"כ לכותבים הנכבדים: רש"י אומן, ר"ש יוצמן, ר"י חיון, ר"ג טיקובקי, ר"י ניקלביץ, ר"ש ליוביץ, ר"י מועלס ור"ח רוסמן שליט"א, שהעירונו לכמה מהמ"מ הנ"ל].

תשובה ל"מבין חיות"

בתשובה לשאלה, באיזה מהברכות שאומרים בכל יום, משתמשים ב'תיבה' מלשונם של בני ישמעאל. כתב בפמ"ג ב' מ"ו סק"ד, "הלבק קראו שכוין בלשון המקרא, דכתב (איוב ל"ח ל"א), או מי נתן לשכוי בינה, והכל הוא המבין וע"י הבינה' אדם מבחין בין יום וביין לילה, ומפני שהתרגולו מבין' גם כן זה' וגם יש במשמעותו לאדם הנאה, שיעוד שהוא קרוב ליום, ודבערבי קרבן, התרגולו שכוין להכי תקנו ברכה זו בשמיעת קול התרגולו". ועיין ברא"ש בברכות פ"ט כ"ג ובסו"ט וב"א אור"ח סי' מ"א.

וצ"ב בדעה"כ כ"א א', איתא, דבמקום אחר קורין כן, לא בערביא, וכן בירושלמי פ"ט דברכות ה' איתא, דברמיו קורין תרגולו שכוין.

וע"ש בה"ש דרכים, והוא החוק שדרכים אברהם איבנו, ודוך היסוד שנהג בה, מבטל עוברי דרכים ומשקה אותן ומוקה אותן [ועי' היטב כתובות ח' ב' וברש"י שם ד"ה בביתו של אברהם, ודו"ק].

ש"ר י"ד ה' ה' ה' המשקה' עפ"י רמ"א, שיש להגרי' חייבניקסיק שליט"א מהו מקור המנהג, וזוהי "המלוה את המת לא יחזור כל מן שרואה המלוים, שנאמר ועליו לא יאור, כ"כ בראשונים (במדרום בהקדמתו ש"ר י"ד ה' ה' ה' המשקה) וכן מצאתי בראשונים בענין זה, וזאת הנוהחה מדברי החוקקין הנ"ל, וצ"ע.

8 וכתב בפרוש סידור התפלה לרובק, עמ' י', "ולפי שנתן לו בינה וקורא להבירה המוקדם, מברכים עליו לשכוי בינה, הוא התרגול, שכן בברכי היום קורים שם שנתקב לבקר עד, ויבורת שהיה קומתו לברכת בלא עשני עובד כוכבים. וכן אצל רבנן בפ"י הוואה, מ"מ עשוי שנתקב על סדר הברכות מדוע עשה זאת הקודמת.

וזת לכא, דהנה כמעט רובי הפחות תלוי בזמן, ויש אשר הזמן מהפכס מהימן אל היפוך, כמו שאשה מדלקת נרות בעש"ק, מקבלת שחר, ואלו תליק בשבת, אז תחייב כרת. אז אפילו ערב יוה"כ אין מצוה, והאכול בליל יוה"כ חייב כרת. וכבר בארתי על הגאון ר' חיים פולואניז זצ"ל בהקדמתו ל"באורי הגאון" וכן ש"ש אור"ח [ובזה י"ל הרמז שא"מ מן שנתה סדרי משנה אור' זמן נקט', וכבר ביארתי על הגאון הנודע ביהודה ז"ל בהקדמתו לס' 'אורי ביאר' ליה דרכי, ולדברינו נרמז שיעור שיעור התורה הוא תורה בעל"פ, אמנם הכל טוב אם תשמרה יום, רמז זמן נקט']. אמנם ע"כ יש לבטל' אפיקורוס לחילוק, מי יימר האידניא שבחא, הלא במקומות אחרים חייב ע"כ משאר כל אורח מצינו שבת, אז הלכתא דהאידניא חזינת ששנתו למיני מחחא אפיקורא. אמנם גם זה למיץ עמוף השמים, ומתמקם התובא (איוב ל"א י"א), ולפניו במחמת ארץ ומעוף השמים יתכונן, דהנה המאמרי אסרו אשר אין להתנגות שום תענוג ותועלת מקריאתו, אך ללמד לנו דעת ועצה אשר היום והלילה שחבר לפי המקום אשר הוא עתה, ויש ללמוד את התרגולו שכוין, שאפילו הוא חסיד סגור ומסוגר ומקום חושך, מ"מ קרא התרגולו לא בעת שיאיר היום פה, ובמאמריקת עד שיאיר היום שם, לזה אנו מברכין אשר נתן

לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה, לפי המצב והמקום שהוא בו, ואי"כ אנו מבטל כעין עשני נבנ"א.

10 וצ"ב למה קבעו נוסח הברכה בשפת בני ישמעאל, דגם אם יש טעם מיוחד לקבוע כרחה על בית התרגול, למה לא קבעו לבקר, אשר נתן לתרגולו בינה'. וכן דאם קאי על לילה, נקטו שם פסוק איוב ה"ל, וגם לטעם דמזשום קריאת התרגול, י"ל ששכויו הוא למשון 'שכיה', שעיניו ראה שלילת, וכמשל"ת בספר פרי חיים (המובא בהקדמה הקודמת), והתרגולו מבחין בין יום ללילה גם בהיותו בחדר סגור ומסוגר, משום שאינו ראה חושיה, ובשאר בעלי החיים לא מצוינו כן, ע"כ גם נוסח הברכה אשיר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ללילה", והיינו לא 'דעת להבדיל', אלא 'בינה להבחין', כי זה יותר עמוק מסתם הבדלה, שבשעה שהתרגולו קורא, הוא מן מוקדם יותר, שצריך דרגת הבחנה שבטל לראות שמתקרב אותו ליום ברכות ט' ב', 'שאם יזכה, יבחיז בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם', והיינו שיש לא אדם וזכה להבחין, משא"כ להבדיל, שהוא נראה לעינים, עיי"ש בפרי"י דו"ק).

11 ובפרט דאפשר שבו משום 'כל מה שיאמר לך בעה"ב עשה', ומנו שהקשה מבוטב זקנים פרשתינון, ועי' הלא בתשובה ל"חילוקא דרבנן".

12 אבל אין ראייה שלשלם שם שאומר שם (צ"ב), וייחולקו ליה הוא והאנשים אשר עמו... דאפשר שזה היה כבר בלילה לאחר צאת הכוכבים, וכדמסקי ליה, וילינו וגו'.

13 ויש ענין ומה ומה טעמים נוספים, אך כאן הוא רק הטעמים שזכרו בפוסקים.

14 ובפרט בדבאל"ה לא שייך כלל טעמא ד"יום סליחה וכוה"ה, אלא ביום הנישואין, ולא ענין הקדושין, וכאן לא היה באותו היום אלא הקדושין, שחרי ששאר ללון בבית בתולה באותו הלילה, כדכתב' (שם), ויילינו יוקומן בבקר ויאמר שלחני לאדני', ורמז למה בא"צ אצל נשואה. וילינו וגו'. 15 ועל פי זה, יש שכתבו ע"י פרדס קיים בפרשנותו (כאן), ליישב מה שקשה עוד, שהרי מצונו שאליעזר כבד ששה קודם לכן, כדכתב' (שם י"ח), "ותאמר ששה אדני ותמרו תרדו כלו על ידה ותשקלו". והוא אמר כי קאישא שלח, לחלוק דינו של שליה, מדינו של החתן, דבחתן עצמו יש גם ענין תענית משה, הלכך אין חילוק מים הוא אסור. לא כן חלוקה שבין תעניתו וזה מן מצד שבתות, שאין שום חשש בשבתות מים מעלמא, ולכן לא יוקם שאלהי ארץ מים, כדכתב' (שם י"ז), "המגיאיני לא מעט מים מןכד". 16 וכן בחמת אדם (כלל ק"ט ס"ב), שכתב, דבשחחופה לא צאת הכוכבים, ויכל חיים לשלות מים קודם החופה, משום תענית מצד עצמו של, ו"ל

6 קצת סמן ליה כי שבה שהרשב"ם קצב עדין ליווי אורח בפ"י שמחות י"א,

שוב מצאתי במדרש ויקרא רבה פכ"ה, דאי' שם, "או מ נתן לשכוי בינה, הדא תרנגולתא [זהו תרנגול], אמר ר' לוי *בעבדיא* צוחין [קורין] תרנגולתא שכיב"[[]^{דרוש מקור]}.

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, תשובה בהמשך הרמ"א (אהע"ז סי' ס"א ו"א), "ונהו שחתתו והכלה מתעניני ביום חופתו", היכן לכאורה מוכח ע"פ פרשתינו, האם מתענים כל היום או לאו.

הנה נאמר בפרשתינו (כ"ד ל"ג), "וישם לפניו לאכל ויאמר לא אכל עד אם דברתי דברי ויאמר דבר", וכבר עמדו בזה רבים המפרשים, מה הטעם שלא אכל אליעזר קודם שתיב דבריו"[[]^{דרוש מקור]}.

ובספר דעותיו של בפרשתינו כאן, כתב לבאר, "לא אוכל עד אשר [צ"ל אם] דברתי דברי. כי אליעזר שקרא קודש את רבקה בשליחות יצחק, והחתן ביום קדושים אסור לו לאכול עד אחר קדושים, והוה לא אוכל עד אם דברתי דברי", והוה הקדושים".

ובמאור השולח, דמכיון שאליעזר היה שלוחו של יצחק, ויצחק היה צריך להתענות באותו היום כדין חתן, לכן התענה אליעזר תחת יצחק, מחמת שהוא שלוחו, ומשמע לכאורה שזהו על דרך שטארו 'שלוחו של אדם כמותו', וכאלו אין השליח צריך להתענות כמו המשלח.

והנה לפ"ז נמצא, דאליעזר לא נתענה אלא עד לאחר הקדושים, ולא השלים התענית עד סוף היום, שהרי אמר שאכל לאחר שידבר דבריו"[[]^{דרוש מקור]}, דהיינו הקדושים, וא"כ לכאורה מוכח מזה, שאף דין החתן כן, שאינו צריך להתענות אלא עד לאחר הקדושים, ותו לא, ואולם ריאה, שאין אריה ללל, ואין כוונת הקדושת לוי' דאליעזר נתענה מצד ד'שלוחו של אדם כמותו', ולעולם החתן עצמו ודאי דינו השלים התענית, ורק שליח הקדושים אינו צריך להשלים התענית. דהנה בטעם שחתתו והכלה מתעניני ביום חופתם, כתבו הפוסקים ב' תוספים (עיי' בית שמואל באהע"ז שם סק"ו, וכן במג"א ריש סי' תקע"ג), מבני שהווא יום סליחה וכפרה להם ודומאי דיום הכפורים. א. משאש שכרות, דשמא ישתכרו ולא היו ראויין לקבל הקדושים כראוי.

הפוסקים כתבו כמה נפק"מ אין הטעמים, ואחד מהם, לענין אם צריך להשלים התענית, דלטעם בין צריכין להשלים התענית אף אם גמרו הקדושים במעוד יום, כיון דהתענית באה מצד עם היום, וכל שלא נגמר היום, לא נגמר לו התענית. אבל לטעם ה"א מדמוש שכרות, כל שגמרו הקדושים, שוב אין צריכין להשלים התענית.

והוה כוונת דברי הקדושת לוי, דכיון דאיכא נמי טעמא משום שכרות, שזה נוגע לעצם מעשה הקדושים, הרי שענין זה שייך גם בשליח הקדושים, ולא רק בחתן לבדו, ומטעם זה נתענה אליעזר, אך באמת לא השלים התענית, בדשבלמא בחתן שדייק בו גם איך טעמא דסליחה וכפרה, הרי שמצד זה אכן יש לו להשלים התענית, אבל באליעזר שהיה רק שליח, שליו שייך בו טעם זה, אלא רק איך טעמא מדמוש שכרות"[[]^{דרוש מקור]}, הרי שלאחר הקדושים אינו צריך להשלים התענית"[[]^{דרוש מקור]}.

ומיהו הלהכה נהנו דאף להטעם שהתענית מחמת כפרה וסליחה, מ"מ לאחר החופה שוב א"צ להתענות, ואף שעדיין היום גדול, שהרי יר"ט הוא אצלם, ועי' תכמת אדם (כלל קכ"ט ס"ב), וברמ"א אר"ח תקס"ב סי' ו' ובנ"כ שם.

ועיניו בשר"ח דברי יציב (אהע"ז סי' ע"ג את ב'), שהקשה השואל בעיקר דברי הקדושת לוי ה"ל, דמתיכי יתני הקדושים היו באותה עעה, והרי בפשוטי יום הקדושים שוב מקודם לכן, בשעה שנתן לה הצמימדי, דכרתיב לעיל (שם ל"ב), "ויקה האיש שז זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם", וא"כ להאמור שוב לא היה לו לאליעזר להתענות עד שעה זו שבא לבית בתואל לבדו דבריו.

ותיב בזה דבריו יציב שם, "הנה אין הכרח לזה, דל"ל שהקידושים היו כאשר יוצא העבד כלי כסף... ויתן לרבקה... (שם ל"ג), וכ"ה להדיא בחזקוני, דהך 'יוצא העבד כלי כסף', לשם קידושים נתנן, והראשונים (ויקה איהו שני וגו')... לשם מתנה ושדוכים, דמסבלי והדר מקדיש", ועי' לעיל בתומשך דבריו שם.

ואכן יעוין בזה ב'מושב קנים' לבעלי התוספות בפרשתינו (שם ס"ז), שהקשו, היאך קידש יצחק לרבקה על ידי שליח, והא אמר' (י"ז),

בקדושים (מ"א א'), "אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה", ותירצו, דמכח זה ל', שבאמת לא קדשה אליעזר לרבקה בתורת שליחות יצחק, אלא יצחק עצמו קידשה כשבאה אצלו.

ונראה בכונתם, דדייק לה בעמי קרא דכתבי (שם), "ויבֹאֶה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותחי לו לאשה..." דמשמע שפיר שבשעה זו עשה הב מעשה הקדושים, היינו שהביאה אצלו לתוך האהל, וכן לשון 'ויקח', הוא לשון נקיף, והיינו הקידושים.

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: דדן [בן יקשן].

דמות הקשורה: 'ויקשן' ולד אַת שְׁבָא וְאֵת דָּדן וּבְנֵי דָּדן הֵיוּ אֲשֵׁרִים וְלוֹטוּשִׁים וְלֹאֲמִים. בראשית כ"ה ג'.

ע"ש השלילה נקרא אבי – שיעקש אבי דדן נקרא בשמו, ע"ש הנהגות השליליות והרעה.
שיעקש היה אביו של דדן, מפורש בקרא (בראשית כ"ה ג'), "ויקשן ולד אַת שְׁבָא וְאֵת דָּדן וּבְנֵי דָּדן הֵיוּ אֲשֵׁרִים וְלוֹטוּשִׁים וְלֹאֲמִים".
ויקשן נקרא בשמו ע"ש הנהגות השליליות והרעה, כדאיתא בב"ר ס"א ה', לדעת רבנן נקרא כן ע"ש "שהיו מקשיש בתוף לעבודת כוכבים".
ולדעת רבין בר יוחזקאל, "שהו מתקשיש בעולם" [ובמדור תהלים צ"ב י"ג איתא בשינוי קצת, "מי בר יוחזקאל ורבנן, חד אמר... יקשן, שהיו בני אדם קשיין, וחד אמר... יקשן, שהיו מקשיש לעבודה זרה"][[]^{דרוש מקור]}, ולדעת רב, "שהיו מוחזקין בעולם".
וביפה תואר (שבתמקשיש בעולם. שהן מקשיין ומזיקין לכל העולם".
וברבינו אפרים כ"ה ב', כתב, שנקרא כן ע"ש שעתידין להקשות ערפן כנגד הקב"ה ולשעבד את ישראל בעול קשה".

ועל העתיד אני ובני – דדן ובניו, אשורים לוטושים ולאומים, נקראו על שם העתיד.

שאשורים לוטושים ולאומים היו בניו של דדן, מפורש בקרא (בראשית כ"ה ג'), "ויקשן ולד אַת שְׁבָא וְאֵת דָּדן וּבְנֵי דָּדן הֵיוּ אֲשֵׁרִים וְלוֹטוּשִׁים וְלֹאֲמִים".

דדן ובניו נקראו ע"ש העתיד, כפי שכתב רבינו אפרים על הפסוק שם, "אלב ביהן [שם בניו עתיד] לקראים על שם העתיד... ודדן שעתידים לדון אן אמת. אשורים שעתידין לאשר החמוץ" אשר בידם. ולטושים שהיו חריפים בתורה. ולאומים ע"ש שעתידין להיות לעם אדמי".

עוד בענין דדן ובניו, איתא ב'פרישי' בתורה לבעלי התוספות שם, עיין בהערה שהעקתנו דבריהם"[[]^{דרוש מקור]}.

למרות שכאחי יזכרו לבד – שאחיו של דדן, שבא, כמותו מצאנו שבהו מי שנקרא כשמו לבד, וכדלהלן.

ש"היה מיה אחיו של דדן, מפורש בקרא (בראשית כ"ה ג'), "ויקשן ולד אַת שְׁבָא וְאֵת דָּדן וּבְנֵי דָּדן הֵיוּ אֲשֵׁרִים וְלוֹטוּשִׁים וְלֹאֲמִים".
ומצאנו מי שנקרא בשמו, והוא, בניו העשירי של יקשן, דכרתיב (שם י' ל"ו - כ"ח), "ויקשן ולד... וְאֵת שְׁבָא" [בענין 'מלכת שבא', עיין בהערה"[[]^{דרוש מקור]}].

כשמי נזכר רק יחד – שלמרות שבשא אחיו של דדן מוזכר לבד, וכדלעיל, כשמו של דדן עצמו, מצאנו רק כשהווא נזכר יחד עם השם שבא.

כשכשמו של דדן, מוזכר בכתבי הקודש רק יחד עם השם 'שבא', שמצאנו ב' מקומות בלבד שאדם נקרא בשם דדן, ובשניהם אחיו נקרא בשם שבא, הראשון הוא דדן בן רעמה [ורעמה הוא בנו הרביעי של כוש בן חם]. ואחיו נקרא בשם, דכרתיב (בראשית י"ז), "ובני כוש קבֹא וַיְחֻוּלֵה וְסֻבְתָּה וַיְרַקְמָה וַיִּקְבְּתָבֵה וּבְנֵי נַקְמָה וְשָׁבָא וְדִוְחֵי (הוא דדן מדיודעני בן יקשן, שאף הוא אחיו של שבא, דכרתיב שם כ"ה ג'), "ויקשן ולד אַת שְׁבָא וְאֵת דָּדן..."[[]^{דרוש מקור]}.
ולכאורה לא ידבר רק הוא, שיעקב קרא לבניו בדיוק בשני שמות אלו, כשמות שקרא רעמה לשני בניו"[[]^{דרוש מקור]}.
ובענין מקום ששמו דדן, עיין בהערה"[[]^{דרוש מקור]}.

עצמה מלכת שבא, והיא בעצמה מולכת, וכן עוד היום יש מלכיות שאשה מולכת שם, וק"ל.

ובבנינו שם כתב באופן אחר, "...ולזה יש לומר, דאולי באותו זמן היתה אשה ומשלת יהוי אבא, אך שבא אינו שמה של מלכה, אלא ש המלכת. והיא דלא אמר הכותב שם המלכה, אלא אמר שבא"
'מלכותא רשבא', כשנכללתא דשבא לא היה להם מלך, אלא היו כהן שנהגים עתה באמריטאן ובצפת, ובאותו זמן היה ראש חכם, ולכן אמר שבאא מלכותא אצל שבאא המלך ל"ה, ודברו כל הדברים דקאו עלה בלשון נקבה".

עוד בענין מלכת שבא, כתוב (מ"א י"ג), "הפסלן שלמה נתן למלכת שְׁבָא אַתְּ כֵל הַפֶּצַח אֲשֶׁר שְׁפָלֶה מִלְּבַד אֲשֶׁר נתן לך כִּדְ מִלְּכַתְּ שִׁלְמָה וְתַנְּךְ וְתַנְּךְ לְאַרְצָהּ הִיא וְעִבְדֶּיהָ", ובארזו רבוותי הראשונים מהו 'כל הפצה אשר שאלה', שלמה נתן למלכת שבא, דהיינו לימוד חכמה ודברי חכמה ועצא.

ועיניו ב'אלפא ביתא יודן סירא' (אלפא ביתא אחרת, בתשובה הראשונה שהשיב בן סירה על שאלותיו של נבוכדנאצר, הובא בהמשך, שם 46), שהיא היתה אמו של נבוכדנאצר ושלמה המלך בא עליה, ובמדרש שחובב בסדר הקבלה דף מ"ד איתא, ששלמה ילד ממנה בת שהיא היתה אמו של נבוכדנאצר.

וברש"י ער"פ ששלמה נתן למלכת שבא כל אשר הפצה, שמה הסופה בסוגריים, וכדלהלן, "בא אליה ונולד ממנה נבוכדנצר והחריב ביתא עשרה מאות ועשר שנים, בחלק ב"ו שבטים. בהר"ח ז"ל".

19 מה שמצאנו ב'ויחזקאל לח' (מ"א י"ז), "שלא עָדן וְסֻחַרְי נַרְיִישׁ...". ארבע המפרשים, אין הנונה על שבא ודן נוספים, אלא על דרעם של שבא ודדן בני יקשן. וכן מה שהורחן דן בגביתא ירימה (ל"ג), "ואַתְּ דָּדן וְאֵת תִּימָא וְאֵת בּוּזָא וְאֵת לִבְצַצְיָא פָאָה", ביאיר מילתים שם, שכוונתו על דרעו של דדן בן יקשן בן קטורה.

20 וביאר מפלא חכם שמענו מרבר יצחק אבן יודוביץ שליט"א, אודות הקשר בין השמות, וזאת ע"פ מה דאיתא בב"ר (ל"ח י' ג'), ועוד, "שה' הצפיק את הים על שלושם שמפחות מבניו את אבדו, ולכן אותן שמפחות שהיו חסידים בעולם, הורו מאבריה ודוען, על שערות מבני קטורה, וזהו עשרה מני שמפחות ועוד שנים, יצחק ויעקב, נמצא שבהם קטורה בוא למלות את מקומם על שמפחות חם, והיות שמפחות חם היא את בני ירמה, שבא ודדן, אולי לכך יקשן קרא לבניו את הוא שבא ודדן, שבא למלות את מקום ששמו ודדן שאבדו.

עוד בענין מותו בני רעמה, התרגום יונתן בראשית י"ז א', מ'תרגם את הפסוק "ובני רעמה שבא ודדן", "ובניו ד'קרויניסוט ומָגְדוּ וְנֹזֶן", וקצת צ"ל דבריו, שלמרות שמבומקומות רבים מצאנו שהתרגום כותב על שמות בני אדם את הדרש לו מעניתין את השמות כתבתם, כלל מקום כאן שניה מהנונה, שבחתיילי שהשוכרי הפסוק את שמות בני כוש, תרגם אותם כתבתם ולשונם, והופקיע עליהם שמות מלכותיים, ומה שידרש כשחשבו שהשמות חסידים את בני רעמה, תרגם את שמותיהם

זרעי משלושת בני – שזרעו של דדן משלושת בניו, אשורים לוטושים ולאומים, יחוסם היה כדלהלן.

שאשורים לוטושים ולאומים היו בניו של דדן, מפורש בקרא (בראשית כ"ה ג'), "...ובני דָּדן הֵיוּ אֲשֵׁרִים וְלוֹטוּשִׁים וְלֹאֲמִים".

והנה בענין אשורים לוטושים ולאומים, אם היה זה שמות בני דדן, או שמות מדינותיהם, או כל בדר אחר, נאמרו בזה דעות רבות.
בתרגומים מצאנו ד' ביאורים בזה", אונקלוס תרגם, "...אביו דדן הוה למשירין ולשכוניו ולגנון", והיינו (ע"פ הרמב"ן שם), 'למשירין', מאנשי השיירות והיכלי דרך מעיר לעיר. 'לשכוניו', השוכנים באהלים, שהם נוטושים על פי האזמנה, היום ישכנו במקום ההוא ולמחר במקום אחר. 'לגנון', יושבי האיים.

וינתן תרגם, "...ובני דָּדן הֵיוּן תְּנִינִין וְאִמְפִּירִין נַרְיִישׁ אֲוִימִן", והיינו, סוחרים ואומנים וראשי אומות, וכע"ז בתרגום ירושלמי שלפנינו.
ובב"ר ס"א ה' איתא בשם התרגום, "אימרינ" תגרי לופרין וראשי אומינ", והיינו, מוכרים, רוצחיי"ם וראשי אומות.
וברש"י על המדרש שם הביא בשם תרגום ירושלמי, "אשורים, מאושרים היו בדרכים. לוטשיין, לוטשי נחושתי".
ופשטות דברי התרגומים שאין זה שמותיהם, אלא רק תוארם ומעשיהם, והלשון 'הו' מוכיח (וכעין שכטב בשפ"ח את 3)

דעת ר' שמואל בר נחמן בב"ר שם, שאע"פ שיש משמעות לשמותיהם לפי מעשיהם, כדעת התרגומים, מכל מקום הם היו ראשי אומות, וכונות דבריו ע"פ היפה תואר, שאכן אלו היו שמות בניו, שכל אחד מהם היה ראש אומה, אשור ראש לכל האשורים וכן כולם, וכע"ז ביאר בהקמק דבר כאן, עיי"ש.

אך דעת רש"י בפיירושו עה"ת, וכן האבע"ז והרמב"ן, שאלו שמותיהם של ראשי האומות, ולא שמות תוארם ועיסוקיהם [זהו מה שכטב רש"י 'שיתרגום של אונקלוס אין לי לישבו...'], ונקראו כולם ע"ש אביהם, אשור ראש לכל האשורים וכן כולם.
ולכן נקראו בלשון רבים, כפי שיבאר דבריו השפ"ח בשם המזרחי.

אכן דעת הרלב"ג בהד"ח א' ל"ג, שאשורים לוטושים ולאומים' אינם שמות אנשים, אלא רק שמות תוארם ומעשיהם.
ודלא כמדרש.

אכן מיעיין בפרשה זו, בתורה, ימצא ששה עשר שמו מוזכרים בבני קטורה, ולא כספר דברי הימים (א' ל'ב - א' ל"ב), כשהנביא כותב לנו את סדר תולדותם של בני קטורה, לא הזכיר כי אם שלושה עשר, ולא מנה את 'אשורים לוטושים ולאומים', וצריך ביאור מדוע.
הרלב"ג בדה"י מיישב קושיה זו, וזאת ע"פ ביאורו, והיות 'אשורים לוטושים ולאומים' אינם שמות אנשים, לכך לא מנה אותם הנביא.
וכע"ז ביאר באבי עזר על האבע"ז בבראשית שם.

ולטושה זו, מה ש לא נמנו בני דדן לא בתורה ולא בהד"י, שהרי אשורים לוטושים ולאומים הוא התואר לבני דדן, והם עצמם לא נמנו ולא הוזכרו.
וכתב באבי עזר שם, שאולי הם היו מבנות דדן ולכן לא הוזכרו, ובמבל"ם בדה"י כתב, שמכח קושייה זו יש ראייה כדברי הרלב"ג שאינם שמות אנשים, אלא רק שמות אומנותם, ולכן לא הוזכרו.

אכן, גם לשיטת הסבורות שאשורים לוטושים ולאומים' אינם שמות אנשים, אלא שמותם של ראשי אומות, צריך ביאור מדוע לא נכתבו בדה"י, וכן כתב העמק דבר, 'ממוש שלא היו אומות חשובין אלא איהו דורות מועטינ'.

איברא, לשיטות הסבורות שאשורים לוטושים ולאומים הם שמותם של בני דדן, יש ליישב מדוע לא הוזכרו בדה"י, ע"פ דרכו של העמק דבר, שכנהא שליו היו אנשיש חוטבים, ולכן לא נמנו בדה"י.

ובענין בניו הנוספים של דדן, איתא בספר הישר פרשת חיי שרה ו"ה ויהי יעזר, שתחשה בנים היו לו, 'ובני דדן, אמידע יובו וגוחי דאלישה ונחת"[[]^{דרוש מקור]}.

לא מתייחסים אחרי – שאשורים לוטושים ולאומים' בניו של דדן, אינם מתייחסים אחרי אביהם, אלא כמשפחה לפני עצמם.

שאשורים לוטושים ולאומים אינם מתייחסים אחרי אביהם, חלק משפחתו, שהתורה מונה אותם בנפרד, שהם משפחה חדשה, דהיינו שזרעם מתייחס על שםם ולא על שם אביהם, שכל בני אשורים וזרעם מתייחסים למשפחת אשורים, וכן כולם.
ובזה בא הדבר לידי ביטוי שנחשבה כמשפחה.

אכן כל זה הוא לזרעם, אך שאר בני דדן וזרעם, התייחסו על שם דדן, ובוה בא לידי ביטוי שאף דדן נחשב למשפחה"[[]^{דרוש מקור]}.

ע"פ הדרש, ואף את שמו של רעמה.
שלאכאורה מקום הדרש על שמו של רעמה צריך להיות שכחירו יחד עם אחיו, ולא כאשר הוזכר מפני בניו.

ועוד, חיפשייתו היום המשמעות של דברי התרגום הנ"ל, ולא מצאתי, ומוידע ב'ארבע כלב' זה, נודח לו אנו יודעינו, להגדיל תורה ולהאדירה.

21 עוד מצאנו מקום בארזו אחים ששמו דדן, ביחזקאל ל"ה א', "לכן לה אָמַר ה' חֲבִיבִי וְנָטִיף ידִי עַל אָזְנוֹךָ וְהִרְפִּיתָ מִמֶּנָּה אָנֹכְּ וּבִקְמָה וְנִתְחַיֶּה חִזְקָהּ מִתִּינָן... וְדַלְתָּה עָלֶיךָ וְפָלְאָה, וביאור רש"י ור"ק שם, שהווא מקום בארזו אדום ששמו דדן, [ולדא המעמד שלמד שכוונתו על העיר דין' שבארץ ישראל].
וכן בימיה מ"ט ח', "כִּסֵּי הַכְּתוּבִים לִעֲבֹת לְשֵׁבִי דָדָן, כִּי אִידִי עָשׂוּ הַבְּתוּלָי עֲלֵיוּ עַת פְּקֻדָּתִי", וביאר ב'ר"ע שם, שגם פסוק זה הוא על אותו מקום בארזו אדום שדדן שמו.

וב'ר"ע שיעיה כי א' מ"ג, ויחזקאל ל"ו ל"ו, "וכי ל"ה שמי דדן עסקו ברוכותיו והעברת ומלכותי סחורות מקומם מליקום... ועיין במפרשים שתלקיע העמידו הפסוקים בבני דדן בן יקשן, ותלקיע העמידו בבני המקום ששמו דדן בארז אדום.

22 עיין בספר 'שערי אהרן' שהארץ לבאר את שיטות התרגומים ומה הכריחים לפרש כן.

23 צ"ל במנותן כהונה, שהתירה היא, 'אומרים'.

24 עיין ספר 'הערוך', ערך 'ארך', שמבאר שהווא רוצח.

25 פשטות דברי ספר הישר על ארבע כמפרשים שאשורים לוטושים ולאומים היו שמויותיהם של בני דדן, שהרי הוא מונה שמות אחריים, אלא רק דעות שהם היו ראשי אומות או תוארם.

26 דרומא לזרב מצינו אצל יוסף, שכל בניו יעקב ויקרא שבת בשמי עצמם, שכל בני יראון מתייחסו אחיהיו וכן כולם, ואלו יעקב ואביו נתן לו מתנה מעשרה שב' בניו יושבו יעקב ואומר (בראשית מ"ו א'), "ומולדתיך יאירס חולדת אחיךם את השמות, ומשפחת יעקב ואומר (בראשית מ"ו א'), "ומולדתיך יאירס חולדת אחיךם את היקו על שם אחיךם יקראו בשבתותם".
ובמפרשים שם, שלא תאמר שהבנים הנוספים שילדו ליוסף יושבו יעקב ויושבו נוספים, וכן לא תאמר שישתבו כשבת יוסף, אלא יחשבו כאחד משני השבטים, מנשה או אפרים.
ואילוילי שיעקב היה מחסה לומר את דברי הנוספים, היה מקום לומר שישאר בניו יחשבו שבט יוסף, ולא יעקב אביהם.

אך נבנית דידן לא היה מיטוס על משפחת דדן, אלא אדרבה, מצינו שאף משפחת דדן נבנית במנין משפחתו בני קטורה, שהרי בב"ר ל"ח י' ועוד נמנו שש עשרה משפחות מבניו בני קטורה, ואם לא נמנה את דדן או אשורים לוטושים ולאומים, לא נבנית עמו, ב"כ שישאר בני דדן נתייחסו לחמשוב משפחת דדן, רק זרעו מאשורים לוטושים ולאומים לא נתייחסו נמנו אחריו ובמשפחתו, אלא כמשפחות בניו עצמם.

